Образлажући неопходност војног напада на Сирију, председник Обама је рекао да је америчка политика „изузетна”. Сутрадан је руски председник Путин објавио колумну у „Њујорк тајмсу” у којој не само да изражава неслагање са америчком политиком према Сирији, већ тврди да америчка политика ни по чему није изузетна. Путин се заправо не слаже са старим аргументом да су Сједињене Државе изузетна нација.

Иако је појам „америчка изузетност” први употребио Јосиф Стаљин 1929. године да негира тврдњу америчких комуниста да су САД изузете од Марксових „закона историје”, аргумент о изузетности Сједињених Држава има веома дубоке корене. Али шта значи америчка изузетност? Пре свега, САД немају монопол на овај концепт. У различитим историјским периодима многе друге земље – Британија, Француска, Русија и Шпанија – сматрале су себе изузетним на врхунцу моћи. Прва алузија на изузетност у Америци појавила се у једној служби пуританског свештеника Џонатана Винтропа у Беј колонији, данашњем Масачусетсу, сто година пре него што су САД постале независна држава. Он је описао колонију као „блистави град на брду”, што је имало и верско и политичко значење. По Винтропу, Бог је водио пуританце да успоставе побожнију и праведнију политичку заједницу, далеко од угњетавања у Британији. Израз „блистави град на брду” од тада се појављивао у говорима, често повезан баш са појмом изузетности.

Томас Пејн у свом памфлету „Здрав разум” (1776) и Алексис де Токвил у књизи „Демократија у Америци” (1835) описују Американце као изузетне. Ова и друга рана помињања америчке изузетности првенствено су била усмерена на јединственост америчког политичког система крајем 18. и почетком 19. века. Према овом гледишту, амерички експеримент је раскрстио са угњетавачким, архаичним, недемократским системима који су доминирали у Европи тог времена. Нова Америка је била другачија: свежа, узбудљива и заснована на „слободи, једнакости, уставности и добробити обичног народа”. Осим тога била је огромна, са обиљем природних богатстава, испуњена блиставим приликама и обећањима – далеко од Европе. Комбинација нове политичке идеје и физичких особина учинили су САД изузетним.

Међутим, ово „политичко” значење изузетности брзо је спојено са религијским смислом појма, што је учврстило Винтропов оригинални проглас. У Декларацији независности Томас Џеферсон је тврдио да „ми сматрамо да су ове истине очигледне, да су сви људи створени једнаки, да их им је творац подарио одређена неотуђива права” на живот, слободу и трагање за срећом – а да је одговорност владе да обезбеди ова права. То је био револуционарни концепт крајем 18. века и снажно је нагласио већ успостављен дуалитет америчке изузетности као политичког и религијског концепта. За заговорнике америчке изузетности, САД су онда биле – а и даље су – јединствена, боља, посебна политичка заједница и миљеник самог Бога изнад свих других народа, онако како је Израел био Божји народ у време Старог завета. Стапање политике и религије у америчком контексту довело је до онога што велики број стручњака описује као „грађанско-верски национализам.”

Америчка изузетност показивала је од почетка још један аспект. Да ли америчка изузетност значи да САД имају обавезу да шире по целом свету „природна и универзална права човека”, описана у Декларацији независности? Томас Џеферсон је тако мислио; говорио је о Америци као „царству слободе”, основаном с циљем да буде више него пуки пример. Америка је по Џеферсону имала моралну обавезу да физички мења свет набоље. Иако је овај став одувек био контроверзан, они који верују да је Бог основао Америку за специјалну светску мисију брзо су стекли предност и од тада је држе. По овом аргументу, божји избор Америке као посебног народа у срцу је „манифеста судбине”, филозофије по којој САД имају право и дужност да постану континентална сила. Када је континент освојен, идеја о манифесту судбине је постала моћна мантра политичких лидера свих странака који су веровали да су „Американци посебан народ са посебном судбином да предводе свет у правцу слободе и демократије”. Ово гледиште је јачало крајем 19. и почетком 20. века, оправдавајући успостављање америчке империје и „терет белог човека”.

После хладног рата, америчка изузетност је постала ратни поклич, посебно неоконзервативаца, да САД искористе предност позиције „једине светске суперсиле” да промене свет – да буду та сила која промовише демократију, слободу и људска права широм света. На овај или онај начин, таква филозофија је водила спољну политику сваке администрације од Џорџа Буша старијег до Обаме. Играла је важну улогу у америчкој инвазији на Ирак 2003, у рату у Авганистану који још траје, у америчким напорима „изградње нације” и у жељи председника Обаме да нападне Сирију.

Када су САД биле на врхунцу моћи, могле су да наметну свој бренд изузетности великом делу света. Међутим, показало се да је данашњи глобализован свет веома проблематичан за спољну политику засновану на изузетности. Продужено насиље и нестабилност у Ираку, пораз у Авганистану, трагедије и неуспеси „арапског пролећа”,

успон Кине и ново уздизање Русије не само да су довели у питање америчку изузетност, већ су задали ударац америчком лидерству. Већи део света сада „узвраћа ударац” САД, а због људских и финансијских трошкова постало је неодрживо даље инсистирати на изузетности. САД су сила чија моћ вероватно опада – барем њен утицај у свету опада, а амерички званичници се и даље арогантно држе сада већ шупље реторике. Позивање на америчку изузетност добро звучи, умирујуће је и патриотско, али у савременом свету је самообмањујуће и опасно.

(Политика)